

Dr Marta Wójcicka
Instytut Kulturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Marta Wójcicka

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

2002 - dyplom ukończenia studiów (tytuł magistra filologii polskiej), Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (praca magisterska pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Bartmińskiego „Tytuł w strukturze tekstu językowego”).

2008 - dyplom uzyskania stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (tytuł rozprawy doktorskiej pod kierunkiem prof. dr. hab. Jana Adamowskiego „Formuły inicjalne i finalne w tekstach prozy ludowej”; recenzenci: prof. dr hab. Jolanta Ługowska (Uniwersytet Wrocławski), prof. dr hab. Jerzy Bartmiński (UMCS).

2010 - dyplom specjalisty Public Relations, Podyplomowe Studium Public Relations, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk oraz Instytut Rozwoju Biznesu.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.

2002 – 2009 r. - Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Humanistyczny, Instytut Kulturoznawstwa, Zakład Kultury Polskiej – asystent.

2009 r. – do dziś - Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Humanistyczny, Instytut Kulturoznawstwa, Zakład Kultury Polskiej – adiunkt.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego

Wśród moich osiągnięć naukowych na szczególną uwagę zasługuje monografia habilitacyjna *Pamięć zbiorowa a tekst ustny* wydana przez Wyd. UMCS w Lublinie w 2014 roku (ss. 366).

b) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Książka stanowi mój głos w dyskusji na temat pamięci zbiorowej/społecznej oraz jej związków z tekstem ustnym. Należy podkreślić, że relacje pamięć zbiorowa a oralność w takim ujęciu i zakresie nie były do tej pory przedmiotem badań, mimo że tematyka pamięci społecznej jest w kilku ostatnich latach często i chętnie podejmowana, głównie przez socjologów.

Celem mojej pracy jest nie tylko analiza obecności pamięci zbiorowej, jej figur i typów w strukturze tekstu ustnego, ale także wpływów oralności na funkcjonowanie pamięci zbiorowej. Podstawę materiałową monografii stanowi reprezentatywny, zróżnicowany gatunkowo zbiór tekstów ustnych (w tym także tekstów folkloru), z których znaczna część to teksty samodzielnie przeze mnie nagrane i/lub przetranskrybowane. Szczegółowej analizie poddałam więc zarówno spetryfikowane, jak i mniej ustabilizowane gatunki tekstów ustnych, np. bajki, ballady, pieśni doroczne i rodzinne – z jednej strony oraz plotki, opowieści wspomnieniowe – z drugiej. Monografia stanowi więc próbę pokazania relacji pomiędzy niepodejmowaną do tej pory przez folklorystów kategorią pamięci zbiorowej a tekstem ustnym, w różnych stopniach jego petryfikacji. Warto podkreślić, że mimo, że pamięć tworzy, kształtuje i przekształca teksty folkloru, to nie była do tej pory przedmiotem zainteresowania tekstologów, folklorystów.

Monografia ma charakter interdyscyplinarny, wychodząc od socjologicznych, historycznych i kulturoznawczych ujęć kategorii pamięci zbiorowej, staram się pokazać ją w świetle semiotyki kultury oraz tekstologii, ukazując takie relacje jak: pamięć zbiorowa – tekst kultury, pamięć zbiorowa – tekst ustny oraz pamięć zbiorowa a tekst folkloru.

Składa się ona z pięciu zasadniczych części poświęconych kolejno: zagadnieniom teoretycznym, relacjom pamięć – dziedzictwo kulturowe – tekst kultury, pamięci ujęzykowanej, pamięci tekstowej, gatunkowej oraz związkom pamięci zbiorowej i stylu językowego (na przykładzie ludowego stylu artystycznego).

Przygotowując część teoretyczną, odwoływałam się do ustaleń socjologów (Barbara Szacka, Jerzy Szpociński, Marian Golka), kulturoznawców (Jan Assmann, Aleida Assmann),

historyków (Krzysztof Pomian, Marek Woźniak) i językoznawców (Walter Ong, Jack Goody, Anna Pajdzińska, Wojciech Chlebda, Renata Grzegorzczakowa).

Jednym z istotnych problemów okazało się wymienne stosowanie przez badaczy terminów *pamięć społeczna* i *zbiorowa*. Jak pokazała analiza definicji słownikowych, *społeczny* wiązany jest z ogółem, całością społeczeństwa i ze strukturami społecznymi. W oparciu o analizę słownikową leksemów *społeczny* i *zbiorowy*, zaproponowałam swoje rozróżnienie pamięci zbiorowej i społecznej. Proponuję, by terminu 'pamięć społeczna' używać więc jako jednego z podtypów pamięci zbiorowej. Pamięć zbiorowa, moim zdaniem, odnosi się do różnych zbiorowości, w tym społeczeństwa jako makrostruktury oraz różnych większych lub mniejszych grup społecznych (pokoleniowych, regionalnych, subkultur i in.) – mikrostruktur. W monografii traktuję więc pamięć zbiorową jako termin nadrzędny, pamięć społeczna stanowi – obok np. pamięci pokoleniowej czy pamięci grupowej – jeden z jej podtypów.

W części teoretycznej, korzystając z prac wymienionych badaczy oraz z inspiracji szkoły tartursko-moskiewskiej wskazałam istotne, moim zdaniem, cechy pamięci zbiorowej. Pamięć zbiorową cechuje przede wszystkim związek z grupą społeczną i z kulturą, przejawiający się w różnorodności wytworów i praktyk. Ponadto, pamięć zbiorowa ma charakter dynamiczny, jest zdarzeniowa i emocjonalna. Z jednej strony jest strukturą, z drugiej – cechuje ją procesualność. Stanowi mitologizację przeszłości.

W literaturze przedmiotu pamięć zbiorowa określana jest także w zestawieniu z historią. Historia staje się punktem odniesienia dla pamięci, stanowiąc podstawę jej zdefiniowania. Funkcjonujące w literaturze przedmiotu relacje pamięć – historia określam jako integrujące i dezintegrujące. W podejściu dezintegrującym (Barbara Szacka, Jerzy Szpociński, Jacek Nowak i in.) pamięć i historię traktuje się jako kategorie przeciwstawne, niezwiązane ze sobą bezpośrednio, nie wpływające na siebie. Pamięci zbiorowej i historii¹ przypisuje się więc opozycyjne cechy, np. związek pamięci z grupą społeczną - brak takiego związku w historii, zakorzenienie pamięci w tekście kultury – brak w historii, wartościowanie w pamięci – brak w historii, ciągłość pamięci – nieciągłość historii, podmiotowość pamięci – uniwersalność historii, stronniczość i interesowność pamięci – bezstronności i bezinteresowność historii, uproszczenie pamięci – złożoność historii itp. Należy jednak podkreślić, że zaproponowane w monografii zestawienie opozycyjnych cech ukazuje wyidealizowane modele, różnice między pamięcią zbiorową a historią są bowiem kwestią stopnia i miary, zatem tekst pamięci społecznej w porównaniu z tekstem historiograficznym zazwyczaj jest bardziej stronniczy, uproszczony, rządony przez kategorię czasu cyklicznego, emocjonalny,

¹ Warto zauważyć, że w rozróżnieniu stosowanym przez przywołanych badaczy historia pojmowana jest jako: *res gestae*, czyli dzieje – przeszłość oraz *historia rerum gestarum*, czyli wszelkie relacje o tej przeszłości, w tym historiografia. Większość przywołanych cech historii, odróżniających ją od pamięci, odwołuje się do drugiego znaczenia historii.

jednoznaczny, poetycki, itp. W podejściu integrującym (Aleida Assmann, Astrid Erll, Jacques Le Goff, Krzysztof Pomian, Marek Woźniak) podkreśla się wzajemne wpływy pamięci i historii.

Na zakończenie tej części na podstawie literatury przedmiotu wskazałam funkcje pamięci zbiorowej: poznawczą, podmiotową, tożsamościową, społeczno-kulturową, komunikacyjną, legitymizacyjną, konsolidacyjną, grupotwórczą. Do funkcjonującego, głównie na gruncie socjologii, zestawu funkcji dodałam dwie: autoprezentacyjną i tekstotwórczą.

W kolejnej części monografii pamięć zbiorową analizuję w świetle dziedzictwa kulturowego, odwołując się m.in. do ratyfikowanej przez RP w 2008 roku Konwencji UNESCO. Pokazuję wzajemne relacje pamięci i dziedzictwa kulturowego, określając je metaforycznie: dziedzictwo jako budulec pamięci, pamięć jako nośnik dziedzictwa. Proponuję rozpatrywanie pamięci zbiorowej (analogicznie do ustaleń J. Szackiego na temat tradycji) w trzech aspektach: podmiotowym, czynnościowym i przedmiotowym. Przedmiotem zainteresowania pamięci zbiorowej ujmowanej w aspekcie czynnościowym są procesy przypominania i zapominania, czyli co (jakie teksty, jakie segmenty i motywy tekstów folkloru) jest przekazywane z pokolenia na pokolenie; w aspekcie przedmiotowym: jaki obraz wydarzeń przekazywany jest w tekście folkloru, co podlega przekazywaniu w różnych gatunkach folkloru?, w aspekcie podmiotowym: na pierwszym planie znajdzie się tu nie czynność przekazywania, nie przedmiot przekazywany, lecz wartości grupy społecznej jako nosiciela, depozytariusza pamięci zbiorowej. Kluczowym dla tej relacji terminem jest dla mnie tekst kultury, którego prototyp – moim zdaniem – stanowi tekst językowy (przede wszystkim wielokołowy tekst ustny).

Kolejne części monografii poświęcam relacjom pamięć a język, pamięć a tekst, pamięć a gatunek tekstu folkloru oraz pamięć a styl językowy.

Ponieważ – jak zauważa m.in. Wojciech Chlebda – pamięć jest ujęzykowiona, przejawia się w języku, żyje w komunikacji (Jan Assmann), to przedmiotem analizy są dwustronne relacje i odpowiedź na pytania: jaki jest obraz pamięci w języku? oraz jak język przechowuje pamięć zbiorową. Do odpowiedzi na te pytania prowadzą mnie analiza metafor pojęciowych oraz analiza nazw (na przykładzie potraw). Analiza metafor pojęciowych pokazuje, że na pamięć zbiorową można patrzeć jako na strukturę i jako na proces.

Rozdział trzeci poświęcono analizie obrazu pamięci utrwalonego w metaforach pojęciowych. Wyróżniłam następujące conceptualizacje pamięci: PAMIĘĆ to: ZIEMIA (*odkopywać z pamięci, zakorzenieć w pamięci*), MATERIAŁ (*wyryć się w czyjejś pamięci, wykuć/kuć na pamięć*), CIAŁO NIEBIESKIE (*zaćmienie pamięci*), ZBIORNIK WODNY (*zmaćcona pamięć, wyłowić coś z pamięci*), OGIEŃ (*pamięć ludzka nie wygaśla*), ISTOTA ŻYWA (*żywa pamięć, wierna pamięć*), CZĘŚĆ CIAŁA lub NARZĘDZIE (*sięgać pamięcią*), MIEJSCE/POMIESZCZENIE (*wyjść z pamięci*), SHOWEK (*zakamarki pamięci, przechowywać*

coś w pamięci), GNIAZDO (*coś ulatuje, wylatuje z pamięci*), RZECZ (*stracić pamięć, chłonna pamięć*), MASZYNA (*szwankuje pamięć*), WALIZKA/PLECAK (*nosić coś w pamięci*), KSIĘGA (*zapisać w pamięci, wykreślić z pamięci*), POJAZD/ŚRODEK LOKOMOCJI (*wracać pamięcią, cofać się pamięcią*). Pamięć utrwalona w metaforach językowych konceptualizowana jest jako struktura (miejsce, gniazdo, rzecz, maszyna, schowek, księga) i jako proces. Szczegółowe konceptualizacje pamięci "podświetlają" etapy pamięci jako procesu: zapamiętywanie, pamiętanie, przypominanie i zapominanie. Na zakończenie tej części stawiam hipotezę, że pamięć zbiorowa jest „językopodobna”. Takie ujęcie pamięci zbiorowej wynika z inspiracji szkoły tartusko-moskiewskiej.

Analizując nazwy potraw, proponuję zastosowanie wypracowanych na gruncie psychologii, terminów pamięć proceduralna i deklaratywna. Nazwy potraw przechowują wiedzę o typie sytuacji, na którą przygotowuje się potrawę (*korowaj weselny*), o składnikach potrawy (*kaczuszki z jajek*), jej wyglądzie (*grzyby jak ryby*), sposobie przygotowania (*karp smażony w occie po sitnieńsku*). Nazwy te pełnią funkcje pragmatyczne i perswazyjne. Jako nośniki pamięci pełnią też funkcję poznawczą, tożsamościową, autoprezentacyjną, społeczno-kulturową oraz konsolidacyjną.

Tekst traktuję jako jedyną szansę dotarcia do struktury pamięci. Struktura tekstu stanowi więc środek mnemoniczny, wspierający pamięć zbiorową. Służą temu środki stylistyczne: formuła, kompleks i kolekcja, opozycja, koncept liczbowy, następstwo zdarzeń i in. Tekst ustny, ujmowany jako lustro pamięci, stanowi odzwierciedlenie struktury pamięci. Korzystając z metodologii szkoły praskiej, badam strukturę tematyczno-rematyczną tekstu i wydzielam strukturę tekstu i pamięci opartą na intertekstualności, asocjacji oraz połączeniu obu kryteriów. W pamięci opartej na intertekstualności scharakteryzowano intertekstualną pamięć procesualną oraz strukturalną. W strukturze pamięci opartej na asocjacji, za Arystotelesem, zdefiniowano asocjacje przez styczność w czasie i w przestrzeni, przez podobieństwo i kontrast.

W rozdziale drugim części poświęconej relacjom pamięć zbiorowa a tekst korzystam z metody analizy morfologicznej tekstu, by pokazać, że wariantywność tekstu folkloru stanowi nośnik informacji o funkcjonowaniu tekstu folkloru w pamięci zbiorowej. Analizę morfologiczną stosuję jednak nie tak jak do tej pory (Władimir Propp, Jerzy Bartmiński, Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska) – do analizy tekstów wysoce spetryfikowanych, ale do plotek. Przedmiotem analizy w tej części pracy jest także transformacja tradycyjnych wątków, którą określić można jako dialog z tradycją i tradycyjnym sposobem myślenia o folklorze. W trakcie analizy wydoobyłam nowy typ pamięci zbiorowej – pamięć międzykulturową, którą scharakteryzować można jako nadbudowaną nad pamięcią kulturową, jako połączenie pamięci komunikatywnej z kulturową. Jej treścią są wydarzenia z absolutnej przeszłości poddane

interpretacji współczesnej piszącemu, który nawiązuje do spetryfikowanej formy, ale świadomie ją przekształca. Pamięć tę charakteryzuje tradycyjne i współczesne symboliczne kodowanie. Depozytariuszami pamięci międzykulturowej są wyspecjalizowani nosiciele tradycji (np. pisarze ludowi). Ważne jest to, że ma ona charakter intertekstualny, czerpie z różnych dostępnych tekstów kultury i jest swego rodzaju dialogiem międzypokoleniowym z tekstami pamięci kulturowej. Pamięć międzykulturowa to swoisty przekład, podczas którego dochodzi do „tłumaczenia” elementów kultury tradycyjnej na kulturę współczesną.

Przedmiotem analizy w kolejnym rozdziale monografii są wyróżniane przez Maurice’a Halbwachsa i Jana Assmanna, figury pamięci: czas i przestrzeń (które traktuję jako wyznaczniki pamięci w ujęciu czynnościowym), rekonstruktywność (pamięć w aspekcie przedmiotowym) oraz odniesienie do grupy społecznej (pamięć w ujęciu podmiotowym). Czas i przestrzeń analizowałam w ich relacjach do porządku opowiadania oraz do porządku zdarzeń. Odwołując się do ustaleń T. Halla, wyróżniłam czas początku i końca, czas fizyczny, czas mikro, biologiczny, osobisty oraz sakralny. W analogiczny sposób scharakteryzowałam przestrzeń.

Na podstawie analizy tekstów ustnych zaproponowałam typologię rekonstruktywności, wydzielając rekonstruktywność: mityczną, wierzeniową, apokryficzną, historyczną, rodzinno-osobistą oraz obrzędową. Każdy z wyżej wymienionych typów opisałam wg tego samego schematu, obejmującego: przedmiot rekonstrukcji (rekonstruowane wydarzenia), agensa, przyczynę zdarzenia, cel działania, sposób działania sprawcy (działanie celowe lub przypadkowe, słowo i/lub gest), czas wydarzeń, przestrzeń.

Figurę określaną przez badaczy jako odniesienie do grupy społecznej analizowałam w kontekście literaturoznawczych i językoznawczych teorii podmiotu. Na podstawie zgromadzonych tekstów folkloru wyróżniłam następujące role podmiotu tekstowego: obserwatora/widza, pośrednika, uczestnika wydarzeń, wyraziciela uczuć zbiorowości, interpretatora, sprawozdawcy, sędziego oraz nosiciela pewnej wizji świata i wartości, a zarazem moralizatora. Wydzielone role podmiotu tekstowego odniosłam do gatunkowej dyferencjacji tekstów folkloru, np. rolę obserwatora odnaleźć można w gatunkach, których intencją jest wzbudzenie uczucia irracjonalnego lęku, tj. w podaniach wierzeniowych i legendach miejskich, pośrednika – w pieśniach historycznych i podaniach historycznych, czyli gatunkach o intencji informacyjnej oraz w podaniach wierzeniowych.

Pamięć, moim zdaniem, może stanowić istotne kryterium dyferencjacji gatunków folkloru. W gatunku tekstu folkloru zawarte są określone modele pamięci i niepamięci. O tym, co pamiętane i zapominane w tekście, decyduje konwencja gatunkowa. W rozdziale ósmym wskazałam procesy pamięci i niepamięci zbiorowej (mitologizacja, rekonstrukcje, demitologizacja i

racjonalizacja, uogólnienie, typizacja, hiperbolizacja) oraz ich realizacje w różnych gatunkach folkloru, np. mitologizacja dominuje w podaniu historycznym opowieści wspomnieniowej i pieśni historycznej, rekonstrukcje występują w podaniu historycznym, legendzie i kolędzie apokryficznej, a hiperbolizacja – w legendzie miejskiej, podaniu wierzeniowym, itd.

Relacje pamięć zbiorowa – gatunek tekstu są dwukierunkowe. Z jednej strony konwencje gatunkowe (np. formuły początkowe i końcowe tekstu bajki czy wzorce tekstowe) są przedmiotem pamięci zbiorowej. Z drugiej – gatunek kształtuje zawarty w nim obraz przeszłości, jest czynnikiem wpływającym na zawartą w tekście pamięć (pamięć tekstową), dlatego pamięć tekstową potraktowałam jako kolejne kryterium typologii gatunków folkloru i zaproponowałam mnemoniczną typologię tekstów folkloru. Gatunek tekstu stanowi bowiem nośnik pamięci: kulturowej lub komunikatywnej, a jednocześnie funkcjonuje w pamięci zbiorowej: kulturowej lub komunikatywnej. Do tekstów będących nośnikami pamięci kulturowej i zarazem funkcjonujących w tym typie pamięci zbiorowej – na podstawie analizy – zaliczyłam bajkę we wszystkich trzech odmianach (magiczną, zwierzęcą i nowelistyczną), legendę, pieśń historyczną, kolędę. Do tekstów będących nośnikami pamięci komunikatywnej i funkcjonujących w niej zaliczyłam opowieść wspomnieniową i legendę miejską. Wśród podstawowych gatunków folkloru wskazać można też gatunki - nośniki pamięci komunikatywno-kulturowej: podanie (historyczne i wierzeniowe) oraz anegdotę.

W wyniku analizy zauważyłam, że procesowi transformacji gatunkowej tekstu towarzyszy przejście od pamięci komunikatywnej do kulturowej. Szczegółowej analizie poddałam proces transformacji tekstu z opowieści wspomnieniowej w balladę ludową. Zaproponowaną przez Jana Assmanna charakterystykę pamięci komunikatywnej i kulturowej uzupełniłam o kolejne trzy kategorie: odbiorcy, sytuację komunikatywną i zasięg pamięci. Treści pamięci komunikatywnej przekazywane są odbiorcom, którzy są świadkami zdarzeń, przy czym role nadawcy i odbiorcy są zmienne, a zasięg tego typu pamięci – lokalny. Odbiorcy zasobów pamięci kulturowej są nieskonkretyzowani, role nadawcy i odbiorcy wyraźnie przypisane do określonych typów osób, a zasięg jest ponadlokalny.

Ostatnią część pracy poświęciłam relacji pamięć zbiorowa a styl językowy. Odwołując się do antropologicznej definicji stylu językowego M. R. Mayenowej oraz J. Bartmińskiego, pamięć traktuję jako konstytutywną wartość ludowego stylu artystycznego, stanowiącą źródło, bazę derywacyjną dla pozostałych wartości i dla ludowego obrazu świata. Pamięć zbiorowa jest więc źródłem kolektywizmu i podporą oralności, a jej głównym eksponentem jest formuła. Teksty folkloru są, z jednej strony, poprzez swoją spetryfikowaną, kliszowaną naturę, rezultatem, wynikiem czy wytworem pamięci. Z drugiej - są jednocześnie mówieniem o pamięci indywidualnej (opowieści wspomnieniowe) oraz zbiorowej (podania historyczne, legendy).

Monografia stanowi pierwszą próbę holistycznego ujęcia relacji pamięć zbiorowa a tekst ustny.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych).

Po uzyskaniu stopnia doktora opublikowałam 42 prace, w tym 2 monografie własne, 8 monografii współredagowanych, 22 artykuły naukowe i 2 popularno-naukowe (publikowane na stronie internetowej Teatru NN) oraz 8 recenzji i relacji. W druku znajdują się: 11 kolejnych artykułów oraz 2 współredagowane przeze mnie monografie. W tym czasie uczestniczyłam w 22 konferencjach naukowych lub popularno-naukowych, organizowanych przez 7 uczelni w Polsce. Na wszystkich wygłaszałam referaty.

Moje osiągnięcia naukowo-badawcze mają źródła w tekstologii. Problematyce tytułu w strukturze tekstu językowego poświęcona była moja praca magisterska, której skrócona wersja została opublikowana w „Annales UMCS”: *Tytuł a stylowo-gatunkowe zróżnicowanie tekstu*. Początkowo przedmiotem moich badań były teksty zróżnicowane gatunkowo i stylowo (od stylu urzędowego: ustawy, uchwały, rozporządzenia, poprzez naukowe: tytuły artykułów i monografii, publicystyczny: artykuły, komentarze i reportaże, aż po artystyczny i artystyczny ludowy: pieśni, bajki). Badania te zaowocowały dwoma artykułami: *Czy istnieje styl publicystyczny?* oraz *Między „łopatologią” a grą językową. O tytułach rozpraw naukowych, artykułów prasowych i utworów poetyckich*.

Przed uzyskaniem stopnia doktora współredagowałam dwie monografie: *Humanista wobec tradycji i współczesności. Prace z logopedii i etnolingwistyki* oraz *Podróże nie tylko w czasie i przestrzeni. Szkice kulturoznawcze*. Do druku opracowałam także prozatorskie teksty pokonkursowe nagrodzone w czasie XXXV edycji Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Jana Pocka: *Odejdę a po mnie pieśń zostanie. Wydawnictwo pokonkursowe XXXV edycji Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Jana Pocka*.

Problematyka ramy tekstu była przeze mnie kontynuowana w rozprawie doktorskiej poświęconej formułiczności prozatorskich tekstów folkloru. Celem rozprawy była analiza inicjalnych i finalnych formuł w zróżnicowanych gatunkowo tekstach prozy ludowej. W wyniku analizy ponad 2000 formuł wyekscerpowanych z różnego typu źródeł przedstawiłam typologię formuł, opisałam poszczególne ich modele, wskazałam funkcje tekstowe i pragmatyczne. Istotnym fragmentem rozprawy było wskazanie gatunkowej dyferencjacji elementów ramowych tekstu. Pokłósiem tych badań było 8 artykułów opublikowanych przez obroną pracy doktorskiej: *Czas i przestrzeń w inicjalnych formułach podań ludowych*, *Formuły metatekstowe w polskiej prozie ludowej*, *Formuły inicjalne i finalne w podaniu ludowym*, *Funkcje ramowych formuł tekstowych (na*

przykładzie prozatorskich gatunków folkloru), Miejsce frazeologizmów i przysłów w strukturze dyskursu publicznego, Formułiczne zróżnicowanie podania ludowego i legendy, Formuły początkowe i końcowe w bajce literackiej i ludowej, Formy etykiety językowej w prozatorskich tekstach folkloru.

Podsumowanie kilkuletnich badań stanowi monografia zawierająca opracowanie formuł ramowych, tj. początku i końca, funkcjonujących w prozatorskich tekstach folkloru: *Dawno to temu, już bardzo dawno... Formuły ramowe w tekstach polskiej prozy ludowej*, będąca szczegółowym opracowaniem tematu, który nie był dotychczas podejmowany w pracach tekstologów. Oryginalnym wkładem jest przedstawienie typologii formuł początkowych i końcowych oraz próba rozróżnienia formuł i wyrażen formułicznych. Książka przynosi propozycję istotnego dla folklorystyki rozwiązania problemu dyferencjacji prozatorskich tekstów folkloru na podstawie inicjalnych i finalnych formuł i wyrażen formułicznych. Warto wspomnieć, że uzyskała ona pozytywne recenzje także za granicą: Zuzana Panczová, [recenzja w:] „Slovenský Národopis. Časopis Ústavu Etnológie Slovenskej Akadémie Vied” 2012, nr 60, s. 104-105. Podstawą monografii była praca doktorska, którą poddałam zmianom: skróciłam część teoretyczną, przeorganizowałam strukturę, uaktualniłam bibliografię. Na końcowym etapie rozprawa była realizowana w ramach grantu promotorskiego 2007-2009 - "Formuły inicjalne i finalne w tekstach prozy ludowej" (nr N 104 008 32/0623), natomiast za książkę otrzymałam Nagrodę Indywidualną III stopnia JM Rektora Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Najliczniejszą grupę moich publikacji opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora stanowią artykuły z zakresu genologii. Przedmiotem moich badań są głównie gatunki folkloru, przede wszystkim prozatorskie, zarówno tradycyjne (bajka zwierzęca, podania ludowe), jak i współczesne (legendy miejskie), prozatorskie oraz wierszowane (życzenia, kolędy aktualizowane, ballady). Z zakresu genologii folklorystycznej opublikowałam 9 artykułów: *Podania ludowe z obszaru południowego Podlasia, Współczesne gatunki folkloru jako gra z tradycją, Współczesne życzenia z okazji świąt rodzinnych, Polskie kolędy aktualizowane* (współautor: Jan Adamowski), *Południowopodlaskie opowieści o zmarłych, Struktura tekstu bajki zwierzęcej, Kolędy aktualizowane* (współaut: Jan Adamowski), *Kapliczkowe inskrypcje - próba analizy i typologii, Gatunkowe zróżnicowanie opowieści ustnych, Urban legends in Poland.*

Moje zainteresowania genologiczne obejmują także gatunki i formy kultury popularnej (menu, reklama, plotka). Im poświęciłam 3 teksty: *Menu jako gatunek językowo-kulturowej wypowiedzi, Plotka wyleci wróblem, a wraca wołem. Analiza morfologiczna legendy miejskiej o zaginionym Marku W., Oral textual patterns in modern advertising.*

Z badaniami genologicznymi związane są moje zainteresowania etnolingwistyczne, w

szczegółności zagadnienie gatunkowego obrazu świata zawartego w tekstach ludowych, ale także w tekstach internetowych (księga kondolencyjna, wypowiedzi na forum). Zaowocowały one wystąpieniami konferencyjnymi i 4 artykułami: *Obraz religijności w legendach ludowych południowego Podlasia*, *Diabelskie intryki. Obraz diabła w tekstach prozy ludowej*, *Językowy obraz papieża Jana Pawła II w internetowej księdze kondolencyjnej*, *Językowe strategie osławiania choroby (na podstawie wypowiedzi internetowych)*.

Ostatnie lata pracy stanowią zarówno kontynuację badań nad strukturą tekstu i genologią, jak również rozszerzenie ich o zagadnienia związane z semiotyką kultury, czego efektem jest artykuł: *Tekst kultury jako struktura i proces*, w którym zaproponowałam ujęcie tekstu kultury jako procesu oraz jako struktury i uznałam tekst językowy (w szczególności tekst ustny) za prototypowy tekst kultury, najbardziej złożony, sytuacyjny, wielokodowy, sensoryczny. Tekst kultury rozumiany jako struktura poddaje się interpretacji semantycznej, wykazuje integralność strukturalną, jest spójny semantycznie, ma właściwości przestrzenne, zbudowany jest według zasad konstrukcyjnych (np. opozycje przestrzenne, koncept liczbowy, następstwo zdarzeń), może być wielokodowy i jest zamknięty. Tekst kultury ujmowany jako proces jest rozciągnięty w czasie i historycznie zmienny. Jego ramę stanowią działania. Zasady konstrukcyjne tak rozumianego tekstu kultury to: uporządkowanie chronologiczne lub przyczynowo-skutkowe oraz opozycja. Jest dynamiczny, otwarty, wielokodowy, zmienny, ujmowany temporalnie lub chronotopowo. Za prototypowy tekst kultury uznałam tekst ustny.

Inspiracje ustaleniami semiotyków rosyjskich („kultura to niedziedziczona pamięć zbiorowości”) zaowocowały zainteresowaniami problematyką pamięci zbiorowej, czego efektem są 2 współredagowane przeze mnie monografie: *Krzyże i kapliczki przydrożne jako znaki społecznej, kulturowej i religijnej pamięci* oraz *Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana*, t. 6: *Pamięć jako kategoria rzeczywistości kulturowej*, a także cykl artykułów poświęconych relacji pamięć zbiorowa a tekst ustny, gatunek, styl, w tym 2 opublikowane: *Pamięć jako wartość ludowego stylu artystycznego*, *Pamięć jako nośnik dziedzictwa kulturowego* i 4 zgłoszone do druku: *Struktura tekstu ustnego jako odwzorowanie struktury pamięci*, *Pamięć w metaforach językowych*, *Pamięć zbiorowa a tekst folkloru (pamięć o Kazimierzu Bogdanowiczu w pieśni historycznej)*.

Analizuję w nich niepodejmowane do tej pory w literaturze przedmiotu relacje między pamięcią zbiorową a kluczowymi dla tekstologii i stylistyki pojęciami. Dowodzę, że tekst (w szczególności tekst ustny) jest jedyną drogą dotarcia do struktury pamięci, a pamięć zbiorowa jest czynnikiem konstytutywnym zarówno tekstu folkloru, jak i ludowego stylu artystycznego. Prace te stanowią więc analizy interdyscyplinarne, z pogranicza tekstologii, socjologii (wypracowana na jej gruncie kategoria pamięci zbiorowej) oraz kulturoznawstwa (np. ustalenia Jana i Aleidy Assmann dotyczące typologii pamięci zbiorowej).

6. Dorobek dydaktyczny i popularyzatorski oraz współpraca międzynarodowa

6.1 Organizacja konferencji naukowych

Od początku moje zainteresowania naukowe oscylowały między tradycją a współczesnością. Wynikiem tego połączenia są współorganizowane przeze mnie cyklicznie 4 konferencje naukowe w Baranowie Sandomierskim oraz 1 w Lublinie (*Krzyże i kapliczki jako znaki kulturowej, społecznej i religijnej pamięci*), których pokłosiem są kolejne współredagowane przeze mnie tomy serii wydawniczej „Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana”, t. 4: *Tradycja w kontekstach kulturowych*; t. 6: *Pamięć jako kategoria rzeczywistości kulturowej* oraz t. 8: *Wartości w języku i kulturze* (w druku).

6.2 Współpraca z instytucjami kultury i towarzystwami naukowymi

Od początku pracy w Instytucie Kulturoznawstwa UMCS stale współpracuję z wieloma instytucjami kultury, zarówno o zasięgu gminnym (z gminnymi ośrodkami kultury: w Borkach zs. w Woli Osowińskiej, w Kąkolewnicy, w Hołownie), jak również wojewódzkim (Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie) i ogólnopolskim (Ośrodek Brama Grodzka Teatr NN, Stowarzyszenie Twórców Ludowych).

Od 7 lat wspólnie z Gminnym Ośrodkiem Kultury w Borkach zs. w Woli Osowińskiej organizuję popularnonaukowe konferencje poświęcone tradycjom południowego Podlasia, gromadzące stałe już grono nauczycieli, członków towarzystw regionalnych, pracowników instytucji kultury. Do tej pory współorganizowałam 7 takich konferencji, podejmujących tematykę m. in. obrzędów rodzinnych, dorocznych, wierzeń i religijności, pożywienia oraz strojów ludowych. Rezultatem tych spotkań jest współredagowana przeze mnie seria wydawnicza „Tam na Podlasiu”. Do tej pory ukazały się 2 przygotowywane przeze mnie (wraz z J. Adamowskim) tomy: *Tradycje podlaskiej obrzędowości* oraz *Wierzenia i religijność*. Wydanie kolejnych dwóch zatytułowanych: *Pożywienie, czyli o czymś nie tylko dla ciała...* oraz *Codzienny i świąteczny ubiór ludności południowego Podlasia* zaplanowane jest na trzeci kwartał 2014 r.

Współpraca z GOK w Borkach nie dotyczy tylko działań o charakterze organizatorskim i wydawniczym, oparta na badaniach naukowych prowadzonych przeze mnie i studentów kulturoznawstwa i etnologii w gminie Borki. Biorę także udział w pracach jury Konkursu Recytatorskiego im. Wacława Tuwalskiego oraz jury podczas innych organizowanych przez GOK imprez, np. w Spotkaniach z Tradycją i Pieśnią Wielkopostną, Spotkaniach z Tradycją Weselną i in.

Współpracowałam również z GOK-iem w Kąkolewnicy (powiat Radzyń Podlaski), czego efektem jest zredagowany przeze mnie tomik ludowych poetów z gminy Kąkolewnica: *Szept ludu, co ukochał ziemię. Antologia współczesnej poezji ludowej z gminy Kąkolewnica*.

W ramach współpracy z gminnym ośrodkiem kultury w Hołownie podczas organizowanego przez ten ośrodek Festiwalu Gwary Wschodniego Pogranicza (17.10.2013) wygłosiłam referat zatytułowany *Pamięć zbiorowa jako magazyn i mieszkanie. Formy i funkcje pamięci zbiorowej w kulturze*, który następnie złożyłam do druku w przygotowanym przez GOK wydawnictwie.

W ramach współpracy z Wojewódzkim Ośrodkiem Kultury w Lublinie wygłosiłam referaty m. in. o kolędach aktualizowanych, o tradycyjnych i współczesnych życzeniach bożonarodzeniowych na organizowanych przez WOK eventach.

Współpracowałam także z Ośrodkiem Brama Grodzka Teatr NN, dla którego opracowałam dwa artykuły popularnonaukowe: *Oralność w kulturze* oraz *Gatunkowe zróżnicowanie tekstów ustnych* (opublikowane na stronach internetowych Teatru NN).

W ramach współpracy z Lubelskim Uniwersytetem Trzeciego Wieku w ciągu dwóch ostatnich lat przygotowywałam i prowadziłam zajęcia dotyczące m. in. zagadnień związanych z typologią kultur (kultury indywidualistyczne i kolektywistyczne, męskie i żeńskie), analizą tekstów ludowych (bajka magiczna jako wyraz dążeń do sprawiedliwości społecznej) oraz komunikacji interpersonalnej (style konwersacyjne, analiza transakcyjna Berne'a).

Brałam udział w audycjach radiowych dotyczących języka mediów (w szczególności sposobów tytułowania audycji radiowych) przygotowywanych przez "Radio Lublin" w cyklu "Nasz język" - 28.02.2010 i 7.03.2010.

6.3 Członkostwo w organizacjach i towarzystwach naukowych

Od kilku lat jestem członkiem Rady Naukowej Stowarzyszenia Twórców Ludowych (sekcja literatury).

Jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego oraz członkiem redakcji wydawanej przez PTL serii „Archiwum Etnograficzne”.

Jestem także członkiem Komisji Etnolingwistycznej Komitetu Językoznawstwa PAN, International Organization of Folk Art - Sekcja Polska oraz Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego;

6.4 Udział w grantach zespołowych i indywidualnych:

Uczestniczyłam zarówno w realizacji grantów zespołowych, jak i indywidualnych.

Byłam członkiem zespołu przygotowującego kolejną część serii „Polska Pieśń i Muzyka Ludowa. Źródła i Materiały”, kierowanego przez prof. dr hab. Jerzego Bartmińskiego. Wraz z J. Adamowskim odpowiadałam za opracowanie redakcyjne części poświęconej kołodom aktualizowanym. W 2012 roku za publikację 6 tomów zespół uzyskał m. in. Nagrodę "Marii Curie".

Brałam udział w pracach polsko-estońskiego zespołu badawczego, przygotowującego publikację, mającą charakter komparatystycznych badań nad współczesnymi zjawiskami: legendą miejską, reklamą, dowcipem i in. W projekcie zatytułowanym *Creativity and Tradition in Polish and Estonian Cultural Communication* byłam odpowiedzialna z polskiej strony za opracowanie dwóch zagadnień: legenda miejska i wzorce tekstów ustnych we współczesnej reklamie, które ukazały się w formie rozdziałów w monografii: *Urban legends in Poland* oraz *Oral textual patterns in modern advertising*.

W latach 2007-2009 moje badania były realizowane w ramach grantu promotorskiego *Formuły inicjalne i finalne w tekstach prozy ludowej* (nr N 104 008 32/0623, kierownik: Jan Adamowski, wykonawca: Marta Wójcicka).

W latach 2012-2013 pełniłam funkcję kierownika indywidualnych grantów wydziałowych „Młoda kadra”: *Kategoria pamięci w zachodnim dyskursie teoretycznym* (na rok 2012) oraz *Figury pamięci w tekstach kultury* (na rok 2013).

Aktualnie jestem członkiem zespołu pracującego nad projektem *Kulturoznawstwo polskie. Historia i dziedzictwo dyscypliny*, finansowanego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (kierownik: dr Piotr Jakub Fereński).

6.5 Nagrody

2011 - Nagroda Indywidualna III stopnia JM Rektora Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

2012 - Nagroda "Marii Curie" dla zespołu pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Bartmińskiego za publikację "Lubelskie" z serii "Polska Pieśń i Muzyka Ludowa. Źródła i Materiały"

6.6 Osiągnięcia dydaktyczne

Od 2005 roku jestem opiekunem Studenckiego Koła Naukowego Kulturoznawców. Owocem tej działalności jest m. in. redagowana przeze mnie seria wydawnicza zatytułowana „Podróże nie tylko w czasie i przestrzeni”, w której do tej pory ukazały się dwa tomy prac studentów i doktorantów z różnych ośrodków akademickich: *Podróże nie tylko w czasie i przestrzeni. Szkice kulturoznawcze* oraz t. 2, *Przestrzeń magiczna we współczesnej kulturze*. Kolejne trzy tomy, poświęcone semantyce koloru, erotyce we współczesnej kulturze oraz pamięci znajdują się w opracowaniu, przygotowywane są do druku pod koniec 2014 r.

Do moich osiągnięć dydaktycznych należy dodać wypromowanie 30 prac licencjackich (kolejne 6 w przygotowaniu), a także pełnienie funkcji recenzenta prac licencjackich (63) i magisterskich (25). Jestem także promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim mgr Katarzyny Kraczoń (promotor: Jan Adamowski) dotyczącym semiotycznej analizy gestów obrzędowych.

Od listopada 2011 r. pełnię funkcję kierownika merytorycznego czterech specjalizacji realizowanych w ramach projektu „UMCS dla rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy”: cyberkultury, kultury przekazu i technik audiowizualnych, zarządzania w kulturze oraz wielokulturowości w Polsce.

W czasie pracy w Instytucie Kulturoznawstwa prowadziłam różne zajęcia dydaktyczne, nie tylko na kierunku kulturoznawstwo (podstawy kultury języka, tekstologia, teoria komunikacji, komunikacja kulturowa, autoprezentacja, public relations, semiotyka), ale także na etnologii (podstawy wiedzy o języku, semiotyka, folklorystyka, etnografia pamięci), psychologii (kulturowe ramy zachowań społecznych, dialog przez kulturę), filologii rosyjskiej i slawistyce (komunikacja międzykulturowa).

Jestem członkiem Wydziałowej Komisji ds. Strategii Rozwoju Wydziału, Zespołu Zadaniowego ds. usprawnienia/ułatwienia pracy organizacji studenckich/kół naukowych oraz Instytutowego Zespołu Zadaniowego ds. Krajowych Ram Kwalifikacji.

Od kilku lat pełnię też funkcję instytutowego współpracownika „Wiadomości Uniwersyteckich”.

Przez pierwsze lata pracy w Instytucie zaangażowana byłam także w obsługę kierunku kulturoznawstwo w Kolegium Licencjackim UMCS w Biłgoraju (przygotowywałam plany zajęć, umowy i rachunki dla wykładowców).

Mój cały dorobek naukowo-badawczy liczy:

- 2 monografie autorskie
- 9 monografii współredagowanych
- 1 opracowanie i redakcję antologii poezji
- 32 artykuły naukowe opublikowane w wydawnictwach zwartych
- 3 artykuły naukowe opublikowane w czasopismach
- 8 recenzji książek naukowych
- 9 recenzji tomików poezji ludowej
- 4 omówienia konferencji naukowych.

Marta Wojcicka